

NAZÎM YAHYA'NIN MÎ'RÂCÎYYE'Sİ

NAZÎM YAHYA'S MÎ'RÂCÎYYE

İsmail YIDIRIM*

Öz

Klâsik Türk edebiyatı ürünlerine bakıldığında Hz. Peygamber ve onun hayatı, vasıf ve faziletlerine dair yazılmış birçok eser karşımıza çıkar. Bu eserler kimi zaman müstakil olarak kaleme alınmış, kimi zaman ise bir eserin içinde ayrı bir bölüm hâlinde teşkil edilmiştir. Hicretten yaklaşık bir yıl önce, Receb ayının 27. gecesinde meydana gelen Mî'râc hadisesi söz konusu kaleme alınmış eserlerde Osmanlı şair ve yazarları tarafından muhtelif nazım şekilleri altında büyük bir coşku ile işlenmiştir. Manzum, mensur veya manzum-mensur karışık meydana getirilen mî'râciyyeler, Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya ve nihayetinde Yüce Allah ile görüşüp ilahî emirleri almasından müteşekkildir.

XVIII. asır şairlerimizden na'atlarıyla meşhur Nazîm Yahya (ö. 1727) da tertip ettiği Divan'ında mesnevi nazım şekli ile bir Mî'râciyye kaleme almıştır. Bu çalışmada Mî'râc olayının mahiyeti, Mî'râciyye veya Mî'râc-nâme nazım türü ve Türk edebiyatında kaleme alınan belli başlı bazı mî'râciyyelere temas edilecek, akabinde Nazîm Yahya'nın hayatı ve edebî şahsiyeti, kaleme aldığı mî'râciyyenin şekil, üslûp ve muhteva özellikleri verilecektir. Çalışmamızın sonunda ise asıl konumuzu teşkil eden mî'râciyyenin transkribe edilmiş hâli yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslâmî Türk Edebiyatı, Hz. Peygamber, Mî'râciyye, Nazîm Yahya.

Abstract

When we look at Classical Turkish literature products, there are many works written about the Prophet and his life, his qualifications and virtues. These works were sometimes written separately and sometimes constituted a separate part inside a work. Mî'râc incident, which happened on the 27th night of the month of Receb nearly one year before Hegira, was discussed with great enthusiasm by the Ottoman poets and authors under several verse types in such written works. Mî'râcs which were generated in verse, prose or verse-prose were composed by the Prophet's visit to the Grand Mosque and Al-Masjid Al-Aqsa and as a result reaching Almighty God and receiving divine orders by Him.

Renowned for naats among our 18th century poets, Nazîm Yahya (d. 1727) wrote a Mî'râciyye in the form of mesnevi verse in the Divan that he conducted. This study will be touching on the importance of the Mî'râc incident, Mî'râcs or Mî'râc-nâme verse type and some major mî'râcs written in Turkish literature, and then explain Nazîm Yahya's life and literary personality and the shape, style and content characteristics of mî'râc. At the end of the study, we will give the transcribed form of mî'râc which constitutes the main subject for us.

Keywords: Islamic Turkish Literature, The Prophet, Mî'râciyye, Nazîm Yahya.

---

* Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, elmek: ismailyildirim@gmail.com

Giriş

Türklerin İslâmiyet'i kabulüyle birlikte hayatlarının hemen her safhasında bazı değişiklikler olmuş, bu değişiklikler siyasî, ictimai, ahlakî, edebî vs. alanlarda kendisini hissettirmiştir. Özellikle Türklerin edebî ve kültürel çalışmalarında dinî muhtevalı eserlerin önemli bir yer teşkil ettiği gözlemlenmektedir. Bunların başında Hz. Peygamber'in mübarek vasıf ve faziletlerini dile getiren hilye, siyer, mevlid, mi'râc gibi edebî ürünlerin sayıca çokluğu dikkat çekmektedir. XI. asırdan itibaren yazılmaya başlanan bu eserler, günümüze kadar yazılmaya devam edilmiş, birbirinden değerli eserler vücûda getirilmiştir.

Hz. Peygamber ve onun hayatı çevresinde ele alınan eserler hakkında Âmil Çelebioğlu şunları ifade ediyor: "Özellikle Hz. Peygamber'in hayatı çevresinde gelişen dinî manzum eserlerin sayısı bir hayli fazladır. Hz. Peygamber'in hayatını veya hayatının bir bölümünü ele alan bu türler; bazen müstakil bir eser olarak yazılmış, bazen de divanlarda yer almıştır. Başta na'tlar olmak üzere mevlit, esmâ-yı nebî, sîret, mi'râciyye, hilye, hicretü'n-nebî, mucizât, şefâat-nâme, kırk hadis, gazavât-ı Resûlallah gibi türlerde yazılan eserler, mensur olmalarının yanı sıra çoğunlukla manzum olarak yazılmışlardır. Bunların sonucunda da başlı başına Hz. Peygamber'le ilgili bir edebiyatın teşekkül ettiğini söyleyebiliriz (Çelebioğlu, 1998: 349).

Arapça ج ر ع (araca) kökünden âlet ve mekân ismi yapan bu kelime, "yukarı çıkmak, yükselmek" anlamlarına gelir. Mif'âl vezninde م ر ع (Mi'râc) ise "yukarı çıkılacak yer, yukarı çıkma âleti, merdiven" gibi manalara gelir (Sâmî, 1317: 1373; Mutçalı, 1995: 559; Ayverdi, 2008: 2080-2081). Fakat burada kastedilen rastgele bir yükselme değil, Hz. Peygamber'in göklere yükseliş mucizesidir (Akar, 1987: 3). Mi'râc hadisesi iki kısımdan meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'in Recep ayının 27. gecesi Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya gelmesi "İsrâ", Mescid-i Aksâ'dan Sidre-i Müntehâ'ya dek olan yolculuğu ise "Mi'râc" adını almıştır (Pala, 2012: 322). Mi'râc'la ilgili rivayetlerde bazı farklılıklar olsa da İsrâ ve Mi'râc'ın aynı gecede gerçekleştiği ve hicretten yaklaşık bir yıl önce Receb ayının 27. gecesi vuku bulduğu kabul edilir (Köksal, 1954: 4; Çiçek, 1999: 27).

Hz. Muhammed'in mi'râc mucizesini anlatan genellikle mesnevi ya da kaside nazım şekilleriyle yazılmış kısa şiirlere mi'râciyye; aynı hadiseyi geniş bir şekilde anlatan eserlere de mi'râcnâme denilmektedir (Pala, 1986: 372; Akar, 1987: 6).

Bir edebiyat terimi olarak Mi'râciyye: "Peygamber Efendimiz'in mi'râcından bahseden eser veya bu münasebetle yazılan manzum veya mensur metinlere verilen isimdir." Mi'râc başlangıçta sîretin bir bölümü iken zamanla mevlit, hilye ve benzeri dinî-edebî türler gibi müstakil bir tür hâline gelmiştir (Canım, 2012: 149).

Mi'râciyyeler genellikle gece ve gökyüzü tasviri ile başlar. Bazen de mi'râcdan evvel şakk-ı sadr (Cebrail'in Hz. Peygamber'in göğsünü yarıp zemzemle yıkaması) mucizesine yer verilir. Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmühânî'nin evinden başlayan bu yolculuk, Cebrail'in Burak'ı cennetten getirmesi, Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'ya varışı ve orada onu karşılayan nebîlere imam olup namaz kıldırması üzerinde durulur. Burada semaya yükselişi ve göğün her katında farklı bir peygamberle tanışması, cennet, tûbâ, hûriler, köşkler, cehennem hayatı tasvirlerine yer verilir. Hz. Peygamber'in "kâbe kavseyin" makamına ulaşması, Allah ile mülâkatı, namazın farz kılınması ve Resûlallah'ın bunu ashâbına bildirmesi anlatılır (Uzun, 2005: 135-136).

Şairlerin coşkulu bir söyleyiş ve yer yer didaktik özelliklerle dolu olarak kaleme aldıkları mî'râciyyeler, bir mucizeyi anlatmaları dolayısıyla çok zaman sanatkârane bir üslûpla yazılmışlardır (Pala, 2012: 323).

Mî'râciyyeler veya diğer adıyla Mî'râcnâmeler, tıpkı mevlitlerde olduğu gibi musikî olmaksızın beste ile okunurdu. Bu tür şiirleri ezgi ile okuyanlara *mî'râc-hân* denilmiştir. Mî'râcnâmelerin camilerde veya özel toplantılarda mevlid gibi, hilye gibi okunması gelenek hâlini almış ve özellikle Receb ayının 27. gecesinde mî'râc-hânlar tarafından şevkle okunup dinlenilmiştir. Bilhassa Nâyî Osman Dede (ö. 1732)'nin Mî'râc-nâme'si, türün birkaç makamda bestelenmiş örneklerindendir (Canım, 2012: 150).

Anadolu sahasında ilk müstakil *mî'râciyye Tahkîk-i Mî'râc-ı Resûl* adıyla Ahmedî tarafından yazılmıştır (Akdoğan, 1989: 267-269). Bu sahada müellifi bilinmeyen *Mî'râcnâme* ve *Kitâb-ı Mî'râc* dışında, müellifi bilinen pek çok Mî'râcnâme vardır. Bunlar arasında Şeyyâd Hamza'nın *Mî'râcnâme'si*, Abdülvâsi Çelebi'nin *Mî'râcnâme-i Seyyidü'l-Beşer*, Ârif'in *Mî'râcü'n-Nebî'si*, İbrahim Bey'in *Mî'râcnâme'si*, İsmail Hakkı Bursevî'nin *Mî'râciyye'si*, Nâyî Osman Dede'nin *Mî'râcü'n-Nebî'si*, Süleyman Nahifî'nin *Mî'râcü'n-Nebî'si*, Vakanüvis Hâkim Mehmed Efendi'nin *Mî'râciyye'si*, Mecidî'nin *Hâza Mî'râciyye-i Risâlet-penâh Aleyhi's-selâm'ı*, Abdülbâkî Ârif'in *Mî'râciyye'si*, Seyyidî'nin *Der Beyân-ı Kissa-i Mî'râc'ı*, Muhammed Fevzî'nin *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmi'l- Mî'râc'ı*, Receb Vahyî'nin *Minhâcü'l-Mî'râc'ı*, Mehmed Bahâeddin'in *Mî'râciyye'si*, Hâce Muhammed Lutfî'nin *Mî'râcü'n-Nebî'si* sayılabilir. Bunların yanında müellifi bilinen diğer Mî'râcnâmeler arasında Şeyh İlähî-i Nakşibendî'nin *Manzûme-i Mî'râciyye'si*, Kerküklü Seyyid Abdüssettâr Efendi'nin *Mî'râciyye Divanı*, Nâbî'nin *Mî'râcnâme'si* (Akar, 1987: 155-202, Uzun, 2005: 136-137), Osman Sirâceddin'in *Hayâl-i Bâl'i* (Ekinci, 2013: 656-687) sayılabilir.

Mî'râciyyeler siyer, hilye, mevlit ve mucizâtnâme gibi eserlerde bir bölüm hâlinde yer aldığı gibi, mesnevilerde de çoğu zaman bir bölüm hâlinde bulunabilirler. Mesnevilerinde mî'râciyye bulunan şair ve eserlerinden bazıları ise şunlardır: Ahmedî'nin *Cemşîd ü Hûrşîd*'inde, Ali Şîr Nevâyî'nin *Hayretü'l-Ebrâr*, *Ferhad u Şîrin*, *Mecnûn u Leylî*, *Seb'a-i Seyyâre*, *Sedd-i İskender* mesnevilerinde, Hamdullah Hamdî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda, Lâmiî'nin *Ferhad u Şîrin*'inde, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda, Taşlıcalı Yahyâ'nın *Gencîne-i Râz*, *Usûlnâme*, *Şâh u Gedâ*, *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Gülşen-i Envâr*'ında, Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül*'ünde, Nev'izâde Atâyî'nin *Âlemnümâ*, *Nefhatü'l-Ezhâr*, *Sohbetü'l-Ebkâr*, *Heft-hân* ve *Hilyetü'l-Efkâr* adlı mesnevilerinde, Nâbî'nin *Hayriyye*'sinde, Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk*'ında mî'râciyye bölümleri mevcuttur (Akar, 1987: 126-127).

Mî'râciyyeler bilhassa XVI. yüzyıldan sonra şairlerin divanlarında yer almaya başlamıştır. Divan'ında mî'râciyyeye yer veren şairler arasında Nazîm Yahya'nın da bulunduğunu Akar bize haber vermektedir (Akar, 1987: 130-132).

Nazîm Yahya'nın Mî'râciyye'si, şairin 1089 (1678) tarihinde tertip ettiği ikinci divanında yer almaktadır. Mî'râciyye, İstanbul'da Takvîm-i Vakâyî' Matbaası'nda külliyyat hâlinde 1257 (1841) tarihinde basılan *Divan-ı Belâgat-unvân-ı Nazîm*'in 163-166. sayfaları arasında mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış, 81 beyitten meydana gelmektedir.

Nazîm Yahya Çelebi

İstanbul'un Kumkapı semtinde Gedikpaşa'da dünyada gelen şair, bu sebeple Gedikpaşalı Nazîm diye anılmıştır. Kaynaklarda (Kam, 1933: 4) Nazîm'in vefâtında seksen yaşlarında olduğu belirtildiğine göre 1059 (1649) civarında doğduğu söylenebilir. Şiir ve musikîye olan kabiliyetinin anlaşılması üzerine Enderun'a alınan şair burada iyi bir tahsil görmüş, Arapça ve Farsça öğrenmiştir (Uzun-Özcan, 2006: 452).

Gençlik yıllarında Mevlevî tarikatına intisab ederek üç yıl kadar Galata Mevlevîhanesi şeyhi Arzî Mehmed Dede'nin hizmetinde bulunduğu, daha sonra Edirne Mevlevîhanesi şeyhi Neşatî Dede'ye bağlandığı, onlardan edebiyat ve musikî konularında faydalandığı haklarında yazdığı medhiyelerden anlaşılmaktadır. Edirne Mevlevîhanesi'nin şeyhi Neşatî Dede tarafından tamiri vesilesiyle söylediği bir tarihten hareketle onun postnişinlikte bulunduğu 1670-1674 yılları arasında bir müddet Edirne'de yaşadığını tahminen söylemek mümkündür (Uzun-Özcan, 2006: 452).

Nazîm Yahya'nın tek eseri, *Dîvân-ı Belâgat-unvân-ı Nazîm*'idir.¹ Divanının üçte ikisini na'tlar oluşturur. Divan şiirinde çok na't yazan şairler arasında yer alan Nazîm, kasidelerinde Nef'î, gazellerinde Neşatî'nin tesirleri görülen ve her iki şair yanında Fehîm-i Kadîm'e de nazireler yazmış; divan edebiyatında şarkı türünün ilk örneklerini vermiştir (Uzun-Özcan, 2006: 453). Edebiyat tarihimizde na't söyleyicikle ün kazanmış olan Nazîm², lisanına hâkim, kalemine sahip ve divan edebiyatının icap ettirdiği bilgilere hakkıyla vâkıf bir üstad olduğundan, o devirde yetişmiş şairlerimizin önde gelenleri arasında görülür (Özalp, 1986: 169).

a. Mi'râciyye'nin Şekil ve Üslûp Husûsiyetleri

Nazîm, Mi'râciyye'sini mesnevi nazım şekli ile 81 beyit hâlinde kaleme almıştır. Aruzun *mef'ûlü mef'â'ilün fe'ûlün* kalıbının kullanıldığı Mi'râciyye'de şair, eserini genel olarak üç bölüm hâlinde tertip etmiştir. Beyit numaraları ile ifade edecek olursak, birinci ölüm 1-21. beyitler; ikinci bölüm 22 ila 70. beyitler; son bölüm ise 71-81. beyitler arasını kapsamaktadır.

Bu bölümlerden ilki uzunca bir gece tasvirinin yapıldığı ve "Ol şebde" kelime grubunun sıkça tekrar edilerek o gecenin mucizevî husûsiyetlerinin anlatıldığı birinci bölümdür. Akabinde Hz. Peygamber'in Ümmühânî'nin evinden başlayan ve Sidretü'l-müntehâ'ya dek devam edecek olan yolculuğun anlatıldığı ikinci bölüm gelir. Son bölüm ise şair Nazîm'in Allah'tan ve o kutlu nebîden şefâat talep edip, niyaz ettiği dua ve hâtime kısmından müteşekkildir.

Nazîm, Mi'râciyye'sinde aruzu başarıyla kullanmıştır. Fakat aruz kusuru olarak değerlendirilebilecek bazı beyitlerde şair, imaleye sık sık başvurmuştur. İmalelerin yoğun olarak kullandığı kelimeler ise Türkçe'dir. Bu hususta ön plana çıkan beyitler şu şekildedir:

¹ Nazîm'in söz konusu Divan'ı, her biri müretteb beş ayrı divandan müteşekkildir. Divanlar üzerine yapılmış çalışmalar için bk. (Gümü, 1992; Çağlıışlek, 1991; Şimşek, 2007; Kurban, 1992; Ertürk, 1996)

² Nazîm Yahya'nın hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Çapan, 2005: 660; İnce, 2005: 670; Kurnaz -Tatçı, 2009: 452; Behar, 2010: 276-277).

Şem[‘]-i mehi itmege fūrūzān
Kibrītini itdi çarḥ sūzān [10]

Bindi yine ol Burāka bī-bāḳ
Ol şāh-ı serīr-i mā[‘] arefnāk [31]

Ol pādīşeh-i sipāh-ı aḥrār
İtdi felege anı silāhdār [51]

Metinde ağırlıklı olarak tam kafiye kullanılmıştır. Bu kafiyeleleri teşkil eden umumiyetle Arapça kelimelerdir. Fakat şair yer yer kafiyelele Türkte-Farsça veya Arapça-Türkte kelimelerden meydana getirmiştir:

Olmışdı hilāl şekl-i tuḡrā
Encüm aña rīg idi ser-ā-pā [9]

Sūḳ-ı şeşüme idüp[‘] azimet
Ḳondı ser-i Müşterīye devlet [53]

Şair, ayrıca eserinde kafiye ve redifleri kullanırken, seçtiği kelime ve ekleri aynı vezin etrafında şekillendirmeye çalışmıştır. Nazım bu yolla mısralar arasında âhenkli bir bütün ortaya koyma ve kelimelerin birbirine aks ettirdiği uyumu yakalama gayreti içindedir:

Bir çetr-i siyeh ḳurup bu **devrān**
Zer mīḡ idi hep nücüm-ı **rahşān** [7]

Pür-şevḳ u feraḡ bi-emr-i **taḳdīr**
Mi[‘] rāc-ı şerīfin itdi **tahrīr** [39]

Oldı o sebük-rev-i **yegāne**
Cevlāngeh-i heftüme **revāne** [57]

Sen[‘] ārif-i nükte-i **ḳıdemsin**
Sen vāḳıf-ı sırr-ı **ḥikemsin** [73]

Divan şiirinde kullanılan rediflerin genellikle Türkte kelimelerden seçildiğini ve bu kelimelerin de özel veya isim soylu kelimelerden çok, fiiler veya çekimli hâllerinden ibaret olduğu vurgulanmaktadır (Macit, 2005: 83). Mi[‘] rāciyye de redifler açısından tahlil edildiğinde yine Türkte kelimelerin ağırlıkta olduğunu müşahede ediyoruz:

Ol şebde aña ziyāfet oldı
Mi[‘] rāc-ı şerīfe da[‘] vet oldı [21]

Envār-ı ruḥıyla ḳalbi doldı
Biñ cānla müştērīsi oldı [56]

Müştāk-ı cemāl-i pākiñüm ben
Biñ cānla dil-i helākiñüm ben [74]

Gülçin-i riyāz-ı ‘ātıfet ḳıl
Mesrūr-ı nigāh-ı merḫamet ḳıl [77]

Nazım, kelime gruplarının tekrarı ile eserinde âhenk ve müzikaliteyi sağlamak istemiştir. Özellikle Mi’râc hadisesine dikkat çekmek isteyen şair, birçok beyitte “Ol şeb, o şeb” ifadelerini kullanarak Mi’râc gecesine atıf yapmaktadır:

Döndi meh-i nev kemâne **ol şeb**
Toz olmuşdı nücüm aña hep [16]

Ol şebde meger Cenāb-ı Ḥazret
Ol Ḥüsrev-i kişver-i şefā‘ at [18]

Ol şebde O pādişāh-ı ekrem
Ol bā‘ iş-i ḫilḳat-i dü-‘ âlem [19]

Ol şebde aña ziyāfet oldı
Mi‘râc-ı şerīfe da‘vet oldı [21]

Şair, eserinde âyet ve hadislerden iktibaslarda bulunmuştur. Aşağıda ilk beyitte şair, “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (Ey Muhammed) âlemleri yaratmazdım” meâlindeki *Levlâke levlâke le-mâ halaktü’l-eflâke* kudsî hadisine, ikinci beyitte ise: “İki yay arası yahut daha az kaldı” anlamındaki *Kâbe kavseyni ev ednâ* âyetine telmihte bulunmuştur:

Ol pādişeh-i serir-i *levlāk*
İtdi anı pāsbān-ı eflāk [60]

Geçdi anı da o şāh-ı kevneyn
Menzilgehi oldı *ḳābe ḳavseyn* [67]

b. Mi’râciyye’nin Muhteva Husûsiyetleri

Mi’râciyyeler genel olarak, Mi’râc’ın meydana geldiği geceyi tasvir ederek başlarlar. Nazım Yahya da eserinin giriş bölümünde bu gecenin tasvirini yapmıştır. “Bir şeb ki” ifadesiyle eserine başlayan şair, Mi’râc’ın manevi atmosferini yansıtmak ve bunu okuyucuya iletme gayreti içindedir. O geceye güneş şahid olmuş, siyah saçlarıyla da her tarafı kapatmıştır. O gecede Yüce Allah, Hz. Peygamber’le kavuşmuş ve

dünyayı süslemiştir. Yıldızlar, sanki birer siyah kumaş giyip hep birlikte ortaya çıkmışlardır:

Bir şeb ki ‘ izār-ı şāhid-i hūr
Zülf-i siyehiyle oldu mestūr [1]

Virmişdi o şebde dest-i kudret
Ruhsār-ı ‘ arūs-ı dehre zīnet [2]

Ol şebde nücūm olup hüveydā
Dībā-yı siyāh giydi gūyā [3]

Dünya, o gece ay’ın mumunu parlatmış, ateşiyle de her tarafı yakmıştır. Gökyüzünde parlayan yıldızlar, içerisinde gümüş su bulunan ters dönmüş bir kabın içerisinde, o kutlu nebîyi beklemektedir. Allah’ın kaza nakışları her tarafı kaplamış, yıldızlar gökyüzünün sütunlarını süslemiştir:

Şem‘-i mehi itmege fūrūzān
Kibrītini itdi çarḥ sūzān [10]

Yer yer felek üzre necm-i pür-tāb
Bir tās-ı nigūnda naḳş-ı sīm-āb [12]

Naḳḳāş-ı ḳazā virüp ser-ā-ser
Encūm ile tāk-ı çarḥa zīver [14]

O gece, yeni doğan ay yaya dönmüş, yıldızlar ise Hz. Peygamber’in etrafında kümelenmişlerdir. Çünkü o ebedî mülkün yegâne sultanı, peygamberler şāhi Muhammed Mustafa’dır. O gece O’na gökyüzünde ziyafet verilmiş, kutlu Mî’râc’a davet edilmiştir:

Döndi meh-i nev kemāne ol şeb
Toz olmuşdu nücūm aña hep [16]

Ol taḥt-nişīn-i mülk-i sermed
Ya‘ nī şeh-i enbiyā Muḥammed [20]

Ol şebde aña ziyāfet oldu
Mî’râc-ı şerīfe da‘ vet oldu [21]

Artık Hz. Peygamber’in Mî’râc yolculuğu başlayacaktır. Hz. Ali’nin kız kardeşi Ümmühânî’nin evinden başlayacak olan bu yolculuk, Sidretü’l-müntehâ’da son bulacaktır. O sırada Allah’ın kudretiyle ulak vazifesi gören Cebrail, elinde Burak adlı biniti getirir. Şair Nazım, bu esnada Burak’ın güzel vasıflarını da över, onun Hz. Peygamber’i Yüce Allah’a ulaştırmada bir vasıta olduğunu dile getirir. Hz. Peygamber

ihtişamla Burak'a biner ve büyük bir gürültü ile dokuz katlı feleğe çıkar. Yol arkadaşı Burak ile kısa bir zaman zarfında Kudüs'e ulaşırlar:

İtmişdi o şeb be-kām-rānī
Teşrîf-i sarāy-ı Ümmühānī [22]

Geldi o maḥalde peyk-i Mevlā
Destinde Burāḳ-ı 'arş-ı peymā [23]

Aḥsentü zihī Burāḳ-ı ra' nā
Kim peyk-i Hüdāya oldu hem-pā [26]

Devletle süvār olup Burāḳa
Şad velvele şaldı nüh revāḳa [27]

Hem-rāhı ile o şāh-ı 'ādil
Bir laḫzada Ḳudse oldu vāşıl [28]

Hz. Peygamber Mî'râc'da gökyüzünü şereflendirmiş, peygamberlerin rûhlarını şâd eylemiştir. Sevince gark olan peygamberân, Hz. Peygamber'in imamlığında kibleye yönelmişlerdir. Akabinde Yüce Allah ile görüşmeye çıkan Hz. Peygamber, ilk önce semâya erişmiş, biniti Burak'la korkusuzca gökyüzünün ikinci katına ayak basmıştır:

Teşrîfi ile idüp o Sulṭān
Ervāḫ-ı peyāamberānı şādān [29]

Şad şevḳile oldılar cemā' at
Ol kıble-i dîn idüp imāmet [30]

Mi' rāc-ı şerīfe niyyet itdi
[Tā] sū-yı Ḥaḳa 'azīmet itdi [32]

Başdı ḳademin sipihre evvel
'Arz eyledi māh-ı bedr-i meş'al [33]

Bir demde yine o raḫş-ı çālāk
Çarḫ-ı divüme irişdi bī-bāk [37]

Hz. Peygamber'in teşrifine şahit olan Utarid (Merkür), Allah'ın emri takdirince büyük bir şevk içinde kalemini eline alır ve bu güzel hadiseyi kitabında kayda

geçmeye başlar. Utarid, dünyanın yegâne padişahına kusur ve acziyet içinde O'na güzel bir kaside sunar. Ardından O temiz yaratılışlı Sultan feleğin üçüncü katına çıkar:

Aldı ele hāmesin ‘Uṭārid
Zeyn eyledi nāmesin ‘Uṭārid [38]

Pür-şevk u feraḥ bi-emr-i taqdīr
Mi‘rāc-ı şerīfin itdi taḥrīr [39]

Şundi o şehensāh-ı ferīde
Şad ‘özrile bir güzel kaşīde [40]

O kutlu nebīnin yolculuğu devam etmektedir. Sırasıyla dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci felekleri geçen Hz. Peygamber, Hakk'ın katına yaklaşmaktadır:

İtdi o Burāk-ı sünbül-in-dem
‘Azm-i ṭaraf-ı sipihr-i çārüm [45]

Ol kerem-‘inān o pādīşāhın
Pencüm felek itdi cilvegāhın [49]

Sūḳ-ı şeşüme idüp ‘azīmet
Ḳondı ser-i Müşterīye devlet [53]

Oldı o sebük-rev-i yegāne
Cevlāngeh-i heftüme revāne [57]

Hz. Peygamber, Sidre'ye ulaşmış ve Rabbiyle buluşmuştur. Bu durumu müşahede eden yol arkadaşı Cebrail, ayrılığın vermiş olduğu duygu ile üzüntü içerisinde. Hz. Peygamber ile birlikte Refref de Cenab-ı Hakk'a karşı bir özlem duymaktadır. Bulduğu mekânı sevince boğan Hz. Peygamber, aynı zamanda o makamı nūr âlemine büründürmüştür. O bütün varlıkların şâhı Hz. Peygamber, “Kâbe kavseyn” makamını karargâh kılmış, Mevlâ'sının O'na görünmesiyle gönlü tecelli denizinde gark olmuştur:

Ḳıldı o ḥabīb-i Rabb-i ‘izzet
Menzilgeh-i Sidreye ‘azīmet [61]

Bālāya revān olup o Sulṭān
Cibrilde ḳaldı zār u giryān [62]

Ol şāhla olmağa müşerref
Ḥasret-keş idi tamām-ı Refref [64]

Ṭayy eyledi ol mekānı mesrūr
Tā oldı maḳāmı ‘ālem-i nūr [66]

Geçdi anı da o şāh-ı kevneyn
Menzilgehi oldı *ḳābe ḳavseyn* [67]

Cān maḥrem-i bārgāh-ı Mevlā
Dil ğarḳa-i lücce-i tecellā [69]

Mı’rāc hadisesini anlatan şair, eserinin son bölümünde Hz. Peygamber’e dua ve niyazlarda bulunur. O’nun lutf ve ihsanını ister, o kararsız, gönlü yüz yerden yaralı, ağlayan Nazîm’e merhamet etmesini talep eder. Bu fakiri kapısından mahrum etmemesini ayrıca bu üftadeye yardım eli uzatmasını ifade eder. Nazîm, ümmetine mahşer gününde şefâat edeceği müjdesini veren Hz. Peygamber’e bu ümmetin onun yolunda canını feda edeceğini dile getirir. Sözü nü uzattığını düşünen ve gönlü cûşa gelen Nazîm, şairlik tabiatına seslenerek bu kadarının yeterli olduğunu artık kendisine susması yönünde telkinler vererek Mı’râciyye’sine son verir:

Luṭf eyle ḳuluñ Nazîm-i zāre
Şad dāğ-ı be-dil o bî-ḳarāre [75]

Redd itme ḳapuñdan ol faḳîri
Üftādedür eyle dest-gîri [78]

Ey şāfi‘-i ümmetān şefā‘ at
Yolunda fedā revān-ı ümmet [80]

Ey ṭab‘-ı sūḥan-ṭırāz u pür-cūş
Besdür besdür ḥamūş-ı ḥāmūş [81]

Sonuç

Nazım Yahya'nın sade bir üslûpla kaleme aldığı 81 beyitten müteşekkil Mi'râciyye'si, umumî olarak üç bölüm hâlinde tertip edilmiştir. İlk bölümde daha çok gece tasvirlerinin yer aldığı Mi'râciyye'de şair, ikinci bölümde Mi'râc olayının zuhûr etmesi, Hz. Peygamber'in Burak adlı biniti ile Hakk'ın katına çıkması, orada diğer Peygamberlerle görüşüp onlara imamlık yapmasını konu edinir. Üçüncü ve son bölümde ise Nazım'ın Hz. Peygamber'den şefâat talep etmesi, acziyetini ve kusurlarını affetmesi ve O'na dua ve niyazlarda bulunması ele alınır.

Te'lif edildiği ilk zamanlardan itibaren büyük bir coşku ve neşe içinde kutlu nebînin, kutlu yolculuğunu konu alan mi'râciyyeler, okuyucular tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış, onların teveccühünü kazanmıştır. Halkın dinî duygularına tercüman olan bu gibi dinî-edebî türler günümüzde bile yazılmaya devam etmekte, gelenek hâlinde gelişimini sürdürmektedir. XVIII. asır klâsik şairlerimizden Nazım Yahya da bu geleneğe uymuş, meydana getirdiği ikinci divanında bir mi'râciyyeye yer vermiştir. Diğer mi'râciyyelerle mukayeseye tâbi tutulduğunda orta hacimli ve yalın diliyle dikkat çeken Nazım'ın mi'râciyyesi, şairin estetik yönü ve sade üslûbuyla döneminde çok okunduğu kanaatindeyiz. Sebk-i Hindî üslûbuna mensup bir şairin sade bir üslûpla mi'râciyye kaleme almasını, halkın daha rahat okuyup, anlaması ve idrak etmesi sebebine bağlayabiliriz. Bunun yanında Klâsik şiir dilinin de artık yavaş yavaş sadeleşmeye başlaması yönündeki eğilimlerin de tesirini burada ifade etmeliyiz. Şairin kaleme aldığı diğer şiirlerinin özellikle na'tlarının incelenip, tedkik edildiğinde mi'râciyyesinin daha iyi anlaşılacağı yönündeki ifadelerimizi de beyan etmek isteriz.

Mİ'RÂCİYYE

mef' ûlü mefâ' ilün fe' ülün

1. Bir şeb ki ' izâr-ı şâhid-i hür
Zülf-i siyehiyle oldu mestür
2. Virmişdi o şebde dest-i kudret
Ruhsâr-ı ' arûs-ı dehre zînet
3. Ol şebde nücûm olup hüveydâ
Dîbâ-yı siyâh giydi gûyâ
4. Meclis kûrîlup felekde nâgâh
Gerdişde idi piyâle-i mâh
5. Hem-câm idi mâh o bezme hem-deff
Nâhîd idi anda çeng der-keff
6. Mestâne idüp terâne-i nerm
Bezm ehlini eylemişdi ser-germ
7. Bir çetr-i siyeh kûrup bu devrân
Zer mîh idi hep nücûm-ı raşşân
8. Almışdı olup zamânedен kâm

Tecdîd-i berât-ı manşıb-ı şâm

9. Olmışdı hilâl şekl-i tuğrâ
Encüm aña rîg idi ser-â-pâ
10. Şem^ç-i mehi itmege fûrûzân
Kibrîtinî itdi çarḡ sûzân
11. Āteş-zene-i hilâl der-çeng
Encümle şafaḡ şerâre vü seng
12. Yer yer felek üzre necm-i pür-tâb
Bir tās-ı nigûnda naḡş-ı sîm-âb
13. Kaşr-ı felege hilâl-i ġarrâ
Sîmîn^ç alem olmışıdı ġüyâ
14. Naḡḡâş-ı każâ virüp ser-â-ser
Encüm ile tāk-ı çarḡa zîver
15. Sulṭân-ı serîr-i ḡıttâ-i reng
Oldı yine zîb-baḡş-ı evreng
16. Döndi meh-i nev kemâne ol şeb
Toz olmışıdı nücûm aña hep
17. Ferḡunde zihî şeb-i feraḡ-zâ
Şan nûr-ı siyâh idi ser-â-pâ
18. Ol şebde meger Cenâb-ı Ḥazret
Ol Ḥüsrev-i kişver-i şefâ^ç at
19. Ol şebde O pâdişâh-ı ekrem
Ol bâ^ç iş-i ḡılḡat-i dü^ç âlem
20. Ol taḡt-nişîn-i mülk-i sermed
Ya^ç nî şeh-i enbiyâ Muḡammed
21. Ol şebde aña ziyâfet oldı
Mî^ç râc-ı şerîfe da^ç vet oldı
22. İtmişdi o şeb be-kâm-rânî³
Teşrîf-i sarây-ı Ümmühânî
23. Geldi o maḡalde peyk-i Mevlâ
Destinde Burâḡ-ı^ç arş-ı peymâ
24. Pākîze-ḡırâm-ı^ç anberîn-semm
Şîrîn-ḡarekât-ı sünbülîn-dem

---

³ “be-kâm-rânî” ifadesi metinde “baña her âni” şeklinde de okunabilecek şekilde yazılmıştır. Her iki okuma şekli de vezin ve anlamca uygundur, biz ilk şekli kullanmayı tercih ettik.

25. Pāyın n'ola çarḥ iderse taḳbīl
Meftūn-şude-i ḥırāmı Cibrīl
26. Aḥsentü⁴ zihī Burāḳ-ı ra' nā
Kim peyk-i Hüdāya oldı hem-pā
27. Devletle süvār olup Burāḳa
Şad velvele şaldı nüh revāḳa
28. Hem-rāhı ile o şāh-ı 'ādil
Bir laḫzada Ḳudse oldı vāşıl
29. Teşrīfi ile idüp o Sultān
Ervāḥ-ı peyāंबरānı şādān
30. Şad şevḳile oldılar cemā' at
Ol ḳıble-i dīn idüp imāmet
31. Bindi yine ol Burāḳa bī-bāk
Ol şāh-ı serīr-i mā 'arefnāk⁵
32. Mi' rāc-ı şerīfe niyyet itdi
[Tā]⁶ sū-yı Ḥaḳa 'azīmet itdi
33. Başdı ḳademin sipihre evvel
'Arz eyledi māh-ı bedr-i meş' al
34. İtdi o semend-i şūḫa devrān
Maḫ-ı nev-i sīm-i na' l-i raḫşān
35. Taḳdı o şeh-i serīr-i iclāl
Şan sāk-ı Burāḳa sīm ḫalḫāl
36. Encüm şanma sipihri-i mīnā
Ḥūy-gerde-i şerm idi ser-ā-pā
37. Bir demde yine o raḫş-ı çālāk
Çarḫ-ı divüme irişdi bī-bāk
38. Aldı ele ḫāmesin 'Uḫārid
Zeyn eyledi nāmesin 'Uḫārid
39. Pür-şevḳ u feraḫ bi-emr-i taḳdīr
Mi' rāc-ı şerīfin itdi taḫrīr
40. Şundı o şehensāh-ı ferīde
Şad 'özrile bir güzel ḳaşīde

---

⁴ Ne güzel, hoş!

⁵ Bu mısradaki Hz. Peygamber'in yaptığı rivayet edilen şu duaya telmih vardır: "Sübhāneke mā arefnāke hakka ma'rifetike yā ma'rūf" Anlamı şu şekildedir: "Ey bilinmeyene layık olan Allahım, seni hakkıyla bilemedim."

⁶ "Tā" ifadesi metinde olmayıp, hem vezin hem de mânâyaya uygun düşmesi neticesinde tarafımızca eklenmiştir.

41. Virdi o Hıdīv-i pāk-gevher
Çarḥ-ı sivüme şeref ser-â-ser
42. Sâzende-i bezmgâh-ı eflāk
İtdi defini hicâbdan çāk
43. O târını eyledi şikeste
Güyâ ki alındı cân-ı ḥaste
44. Ḥam-geşte olup o sâz çün pā
Şermiyle rükû‘a vardı güyâ
45. İtdi o Burāk-ı sünbülün-dem
‘Azm-i ṭaraf-ı sipihr-i çārüm
46. Pâyına düşüp Burākuñ ol ān
‘Arz eyledi ḳurş-ı mihri devrân
47. Ol çeşm ü çerāğ-ı âferîniş
İtdi anı da Mesîhe baḥşiş
48. Bir gül idi âfitâb-ı pür-tâb
Feyz-i keremiyle oldu sîr-âb
49. Ol kerem-‘inân o pâdişâhın
Pencüm felek itdi cilvegâhın
50. Pîşinde gelüp be-farṭ-ı ikrām
Yer öpdi teber-be-düş-ı Behrām
51. Ol pâdişeh-i sipâh-ı aḥrâr
İtdi felege anı silâhdâr
52. Ḥaçer be-miyân u dil feraḥnāk
Oldı reh-i ḥıdmetinde çālāk
53. Sûḳ-ı şeşüme idüp ‘azîmet
Ḳondı ser-i Müşterîye devlet
54. Biñ cânla olmışıdı her bār
Kālâ-yı ḳudümüne ḥarîdâr
55. Teşrîfine itdi bezl vārın
Ḥāk-i rehi ḳıldı cân-ı zārın
56. Envâr-ı ruḥıyla ḳalbi doldı
Biñ cânla müşterîsi oldu
57. Oldı o sebük-rev-i yegâne
Cevlângeh-i heftüme revâne
58. Baḥtı Züḥalüñ olup güşâde
Oldı ḳademinde ser-nihâde

59. ‘Arz itdi o şehsüvāre devrān
Şan bir Hābeşī gulāmı ol ān
60. Ol pādīşeh-i serīr-i *levlāk*⁷
İtdi anı pāsbān-ı eflāk
61. Kıldı o ḥabīb-i Rabb-i ‘izzet
Menzilgeh-i Sidreye ‘azīmet
62. Bālāya revān olup o Sultān
Cibrīlde kıldı zār u giryān
63. Būs itdi rikāb-ı pādīşāhī
‘Arş oldı fezā-yı cilvegāhī
64. Ol şāhla olmağa müşerref
Ḥasret-keş idi tamām-ı Refref
65. Pābūsı ile olup şeref-yāb
Ber-sīne-nihāde dest-i ādāb
66. Ṭayy eyledi ol mekānı mesrūr
Tā oldı maḳāmı ‘ālem-i nūr
67. Geçdi anı da o şāh-ı kevneyn
Menzilgehi oldı *kābe kavseyn*⁸
68. Sīr-āb-ı zülāl-i ‘ayn-ı vuşlat
Gülçin-i riyāz-ı ḳurb-ı ‘izzet
69. Cān maḥrem-i bārgāh-ı Mevlā
Dil ğarḳa-i lücce-i tecellā
70. Vāşıl-ı baḥr-i serāy-ı ma‘būd
Taḥşil-i heme murād u maḳşūd
71. Ey maḥrem-i rāz-ı ḳurb-ı ‘izzet
Vey hem-dem-i bezmgāh-ı vaḥdet
72. Ey nāsıḥ-ı dīn-i ‘iseviyye
Mensūḥ-*kūn*⁹ ‘ale’s-seviyye
73. Sen ‘ārif-i nükte-i ḳıdemsin
Sen vāḳıf-ı sırr-ı ḥikemsin

⁷ “Levlāke levlāke le-mā halaktü’l-eflāke” Mânâsı şöyledir: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.” Lafız itibariyle böyle bir kudsî hadis olmadığı ileri sürülmüştür. Ancak Hz. Muhammed’e övgü olarak yazılan na’ıtların çoğunda bu söze yer verilmiştir. *bk.* (Yılmaz, 2013: 456).

⁸ Bu iktibasta *Kur’ân-ı Kerîm*’in Necm sûresi işaret edilmiştir: “Kābe kavseyni ev ednâ” Anlamı şu şekildedir: “Onunla arasındaki mesafe, iki yay arası kadar, yahut daha az kaldı” *bk.* Necm sûresi 53/9.

⁹ Burada “Kūn fe-yekūn” âyetine telmih vardır. Mânâsı şöyledir: “Ol der ve hemen oluverir” *bk.* Bakara sûresi 2/17; Âl-i İmrân sûresi 3/47-59; En’âm sûresi 6/73; Nahl sûresi 16/40; Yâsîn sûresi 36/82; Mü’min sûresi 40/68.

74. Müştāk-ı cemāl-i pākiñüm ben
Biñ cānla dil-i helākiñüm ben
75. Luţf eyle kuluñ Nazīm-i zāre
Şad dāğ-ı be-dil o bi-ķarāre
76. Dil murğı seyr-i ′aşkuñ olsun
Cān ṭabla-i tūr-i ′aşkuñ olsun
77. Gülçīn-i riyāz-ı ′āṭıfet kıł
Mesrūr-ı niğāh-ı merḥamet kıł
78. Redd itme ķapuñdan ol fakīri
Üftādedür eyle dest-gīri
79. Luţfeyle ķoma ġarīb ü tenhā
Āzürde dilüm bi-ḥaķķı Mevlā
80. Ey şāfi′ -i ümmetān şefā′ at
Yolunda fedā revān-ı ümmet
81. Ey ṭab′ -ı süḥan-ṭırāz u pür-cüş
Besdür besdür ḥamüş-ı ḥāmüş

KAYNAKÇA

- AKAR, M. (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râcnâmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AKDOĞAN, Y. (1989). "Mi'râc, Mi'râc-nâme ve Ahmedî'nin Bilinmeyen Mi'râcnâmesi", İstanbul: *Osmanlı Araştırmaları IX*.
- AYVERDİ, İ. (2008). *Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-III*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- BEHAR, C. (2010). *Şeyhülislâm'ın Müziği 18. Yüzyılda Osmanlı/Türk Musikisi ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin Atrabü'l-Âsâr'ı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tâhir (2009). *Osmanlı Müellifleri I-II-III*, (haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı). Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- CANIM, R. (2012). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ÇAĞLIŞLEK, A. (1991). *Yahya Nazîm Divanı II (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇAPAN, P. (2005). *Tezkire-i Safâyi*, Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- ÇELEBİOĞLU, Â. (1998). *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: MEB Yayınları.
- ÇİÇEK, Y. (1999), "Kur'an'da İsrâ ve Mi'râc", *Mi'râc Sempozyumu Bildirileri, Eskişehir*, İstanbul: SehaNeşriyat.
- EKİNCİ, R. (2013). "Erzurumlu Osman Sirâceddin'in Hayâl-i Bâl Adlı Mi'râciyyesi", *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C. 6, S. 26.
- ERTÜRK, Ş. K. (1996). *Yahya Nazîm Divanı V (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜMÜŞ, N. (1992). *Yahya Nazîm Divanı I (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İNCE, A. (2005). *Tezkiretü'ş-Şuarâ Sâlim Efendi*, Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- KÖKSAL, M. ÂSİM (1954). *Mi'râc Gecesi*, Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları.
- KURBAN, A. (1992). *Yahya Nazîm Divanı IV (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MACİT, M. (2005). *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- MUTÇALI, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Nazîm Yahya (1257). *Divan-ı Belâgat-unvân-ı Nazîm*, İstanbul: Takvîm-i Vakâyi' Matbaası.
- ÖZALP, N. (1986). *Türk Müsikîsi Tarihi*, Ankara: MEB Yayınları.
- PALA, İ. (1986), "Mirac", "Miraciyye (Miracnâme)", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler) VI*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- PALA, İ. (2012). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Kapı Yayınları.
- Şemsettin Sâmî (1317). *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası.
- UZUN, M. (2005). "Mi'râciyye" *DİA*. C. 30, İstanbul: TDV Yayınları.
- UZUN, M-ÖZCAN, N. (2006). "Nazîm" *DİA*. C. 32, İstanbul: TDV Yayınları.
- YILDIRIM, İ. (2014). "Kerkükî Abdüsettâr Efendi ve Mi'râciyye'si", *Turkish Studies*. Volume 9/6.
- YILMAZ, M. (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler*, İstanbul: Kesit Yayınları.